

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมการสอนของครูเกษียณศึกษาภาษาไทย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 เป็นการศึกษาถึง คุณลักษณะของครู การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ บทบาทครู บทบาทนักเรียน การสร้างสื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ขั้นก่อนลงสนาม

การเลือกกรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัย

ในเบื้องต้นผู้วิจัยตัดสินใจที่จะทำวิจัยในครั้งนี้ที่ จังหวัดระยอง ผู้วิจัยศึกษาจึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ บุคลากรต้นแบบปฏิรูปการเรียนรู้รางวัลครูเกษียณศึกษา จากหนังสือ เอกสาร ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ผ่านทางเว็บไซต์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อตรวจสอบรายชื่อ ประวัติและผลงาน พบว่าบุคลากรต้นแบบปฏิรูปการเรียนรู้รางวัลครูเกษียณศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย ที่สอนระดับมัธยมศึกษา ประจำปี 2545 คือ ครูวรุฒม์ สัจมนัน เป็นครูเกษียณศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 ซึ่งผู้วิจัยเคยรู้จักมาก่อนคาดว่าจะได้รับความร่วมมือในการวิจัยอย่างดีเมื่อผู้วิจัยพิจารณาถึงประวัติ และผลงาน และความเป็นไปได้ ในการเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วจึงเลือก ครูวรุฒม์ สัจมนัน เป็นกรณีศึกษา หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงติดต่อทางโทรศัพท์เพื่อชี้แจงถึงเหตุผลในการทำวิจัยต่อไป

การกำหนดกรอบแนวคิดและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบคลุมและเพียงพอมากที่สุด ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

ศึกษาประวัติส่วนตัวอย่างละเอียดทุกช่วงวัยของครูเกษียณศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดย การศึกษาประวัติชีวิตเป็นหลัก ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีการสัมภาษณ์ครูเกษียณศึกษา

และผู้ที่เกี่ยวข้องกับครูเกียรติยศเพิ่มเติมในบางประเด็นเพื่อให้ได้ข้อมูลชัดเจนมากยิ่งขึ้น ศึกษาสภาพทั่วไปของโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลทั่วไป ที่สามารถเปิดเผยได้ซึ่งข้อมูลมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอยู่แล้วผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตและการศึกษาเอกสารเป็นหลัก

การศึกษาคุณลักษณะของครู การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ บทบาทครู บทบาทนักเรียน การสร้างสื่อการเรียนรู้ และ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูเกียรติยศเป็นหลัก โดยบันทึกลงในแบบบันทึกภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ สัมภาษณ์ผู้บริหารและเพื่อนครูในโรงเรียน และการสนทนากลุ่มกับนักเรียนที่เรียนกับครูเกียรติยศ ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้สร้าง แบบบันทึกภาคสนาม เพื่อใช้ในการสังเกตพฤติกรรมการสอน กำหนดแบบสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารไว้ดังนี้

1. การสังเกตพฤติกรรมของครูเกียรติยศ ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมทุกสิ่งทุกอย่างของครูเกียรติยศ แล้วบันทึกลงในแบบบันทึกภาคสนาม โดยแบบบันทึกภาคสนาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง เพื่อบรรยายถึงสิ่งแวดล้อมสถานที่ บุคคล เหตุการณ์ คำพูดของบุคคลสรุปรวมว่า ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร กับใคร ทำไม่

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่ตีความเบื้องต้น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีของผู้วิจัยประกอบ แสดงความคิดเห็น เน้นความหมายให้ชัดเจนและสร้างสมมติฐานชั่วคราว บางครั้งต้องใช้ข้อมูลส่วนที่หนึ่งคือข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริงหลาย ๆ เรื่องสรุปมาเป็นส่วนที่สองคือการตีความเบื้องต้นได้

ส่วนที่ 3 เป็นการกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัย ผู้สังเกตได้บันทึกถึงวิธีการที่ตนได้มาซึ่งความสำเร็จหรือความบกพร่องในการสังเกตความรู้สึกส่วนตัวของผู้สังเกต ปฏิกริยาของผู้ถูกสังเกต ตลอดจนข้อมูลที่ตกหล่นหายไป บันทึกส่วนนี้เป็นส่วนที่ช่วยเตือนความจำและช่วยประเมินคุณภาพข้อมูลที่ได้มา

นอกเหนือการบันทึกข้อมูลที่สังเกตได้ลงในแบบบันทึกภาคสนามแล้ว แบบสรุปการเข้าสนามก็มีความสำคัญมาก เนื่องจากในการทำวิจัยผู้วิจัยเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามหลายครั้ง ดังนั้นการเข้าสนามในแต่ละครั้งนอกจากจะมีการจดบันทึกภาคสนามแล้วยังจำเป็นที่จะต้องมีการสรุปภาคสนามหลังจากออกมาจากสนามในแต่ละครั้งเพื่อเป็นข้อมูลให้นักวิจัยที่จะเข้าไปในภาคสนามครั้งต่อไปทราบประเด็นต่าง ๆ ในการเข้าภาคสนามครั้งก่อนและเพื่อนำประเด็นคำถามไปใช้ในการเข้าภาคสนามในครั้งต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและสถานภาพส่วนตัวโดยทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวคิด หลักในการทำงาน คุณลักษณะของครู การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ บทบาทครู บทบาทนักเรียน การสร้างสื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การเผยแพร่ แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ แนะนำช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวิชาภาษาไทยให้แก่เพื่อนครูและบุคคลที่สนใจ

3. แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติส่วนตัวและข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนาตนเองของครูเกียรติยศ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับ คุณลักษณะของครูและลักษณะการปฏิบัติงานของครูเกียรติยศ

4. แบบสัมภาษณ์เพื่อนครูในโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติส่วนตัวและข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูและลักษณะการปฏิบัติงานของครู
เกียรติยศ

5. การสนทนากลุ่มกับนักเรียน ในชั้นเรียนของครูเกียรติยศ กลุ่มสนทนาเป็นนักเรียนในชั้นเรียนของครูเกียรติยศวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 10 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน โดยนักเรียนทั้ง 10 คนในแต่ละระดับชั้นนั้นประกอบด้วย นักเรียนที่มีผลการเรียนภาษาไทยในระดับสูง 3 คน ระดับปานกลาง 4 คน ระดับต่ำ 3 คน ซึ่งครูเกียรติยศเป็นผู้คัดเลือกนักเรียน โดยคัดเลือกนักเรียนที่มีทักษะในการสื่อสารที่ดี กล่าวแสดงความคิดเห็น และมาเรียนสม่ำเสมอ โดยใช้เทคนิคกลุ่มรู้จัก (known group) เพื่อที่นักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมานี้จะสามารถให้ข้อมูลกับผู้วิจัยได้มากที่สุด

แนวการสนทนากลุ่มแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลนักเรียน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนวิชาภาษาไทย และครูผู้สอนวิชาภาษาไทย

6. แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ เช่น แฟ้มผลงาน แผนจัดการเรียนรู้ บันทึกการผลิตรายการการเรียนรู้ สมุดแบบฝึกหัดนักเรียน รายงานผลการปฏิบัติงานตามโครงการต่าง ๆ

การสร้างเครื่องมือและเตรียมอุปกรณ์สำหรับการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้วิจัย แบบบันทึกภาคสนามโดยใช้การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ และแนวการสนทนากลุ่มกับนักเรียนในชั้นเรียนของครูเกียรติยศ แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร โดยมีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเพื่อกำหนดกรอบในการสัมภาษณ์ และการสังเกตให้ครอบคลุมข้อมูลที่ต้องการ

2. ผู้วิจัยดำเนินการสร้าง แบบบันทึกภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารและเพื่อนครูในโรงเรียน แนวการสนทนากลุ่มกับนักเรียนในชั้นเรียนของครูเกียรติยศ และ แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร จากนั้นนำไปให้ประธานกรรมการและคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเพื่อขอข้อเสนอแนะ

3. หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำ แบบบันทึกภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารและเพื่อนครูในโรงเรียน แนวการสนทนากลุ่มกับนักเรียนในชั้นเรียนของครูเกียรติยศ และ แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร มาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. นำแบบบันทึกภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารและเพื่อนครูในโรงเรียน แนวการสนทนากลุ่มกับนักเรียนในชั้นเรียนของครูเกียรติยศ และแบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสารส่งให้ประธานกรรมการและคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

5. ผู้วิจัยนำแบบบันทึกภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารและเพื่อนครูในโรงเรียน แนวการสนทนากลุ่มกับนักเรียนในชั้นเรียนของครูเกียรติยศ และแบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร ที่ผ่านการนำเสนอให้ประธานและคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ได้ตรวจสอบความถูกต้องแล้ว ไปใช้ในสถานการณ์จริง

อุปกรณ์สำหรับการวิจัย ได้แก่

1. สมุดบันทึกและเครื่องเขียน
2. อุปกรณ์อื่น ๆ เช่น แถบบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป

ผู้วิจัยเตรียมเครื่องมือสำหรับการวิจัยไว้ล่วงหน้าทำการศึกษาและทดลองใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ จนมั่นใจว่าสามารถใช้งานได้อย่างถูกต้องหมั่นตรวจสอบให้อยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งานอยู่เสมอ และเตรียมอุปกรณ์สำรองไว้เพื่อป้องกันการผิดพลาด เช่น ฟิล์มถ่ายรูป แบตเตอรี่ ปากกา สมุดบันทึก ฯลฯ

กำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยกำหนดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามไว้เป็นระยะเวลา 4 เดือน

ช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ถึง เดือน กลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2549 รวมระยะเวลาประมาณ 2 เดือนครึ่ง ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในสนาม ซึ่งในช่วงนี้ผู้วิจัยมุ่งเก็บข้อมูลจากสังเกตพฤติกรรม การสอนของครูเกียรติยศ สลับกับการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์จากเอกสาร ช่วงตั้งแต่กลางเดือนมกราคมถึงปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 รวมระยะเวลาประมาณ 1 เดือนครึ่ง ผู้วิจัยใช้เวลาส่วนใหญ่เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มอื่น เช่น สัมภาษณ์ผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานของครูเกียรติยศ สนทนากลุ่มกับนักเรียน สัมภาษณ์เพื่อนครูต่างโรงเรียนรวมถึงแม่และพี่สาวของครูเกียรติยศ และค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารร่วมด้วยตลอดเวลา ในระหว่างนี้ผู้วิจัยยังเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูเกียรติยศร่วมด้วยเพื่อความแม่นยำในการตีความมากขึ้น

การเริ่มต้นเข้าสู่สนาม

ขั้นการติดต่อ

ผู้วิจัยติดต่อ ไปยังครูเกียรติยศ เพื่อแนะนำตัวและนัดหมายพบเพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัย โดยในขั้นแรกใช้วิธีการติดต่อทางโทรศัพท์ ซึ่งผู้วิจัยกับครูเกียรติยศเคยรู้จักกันมาก่อนแล้วในการติดต่อ ขออนุญาตเก็บข้อมูลจากครูเกียรติยศเองจึงไม่มีปัญหา หลังจากนั้นผู้วิจัยก็นัดหมายเวลากับครูเกียรติยศเพื่อจะได้พบและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัย โดยผู้วิจัยเลือกที่จะไปพบครูเกียรติยศในวันหยุดราชการ ที่บ้านพักครูซึ่งครูเกียรติยศก็ยินดี การติดต่อในครั้งนี้ผู้วิจัยได้อธิบายถึงเหตุผล และวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างชัดเจน จนครูเกียรติยศมีความเข้าใจเต็มใจและยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัยในครั้งนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อขอความร่วมมือในการทำวิจัยอย่างเป็นทางการ โดยทำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทร์ ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ขั้นการแนะนำตัว

เมื่อได้พบครูเกียรติยศ การแนะนำตัวเป็นเรื่องสำคัญมาก แต่เนื่องจากผู้วิจัยรู้จักกับครูเกียรติยศเป็นการส่วนตัวมาก่อน ในขั้นการแนะนำตัวจึงไม่มีปัญหาเป็นการสนทนาพูดคุยอย่างเป็นกันเองระหว่างครูเกียรติยศและผู้วิจัย โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัยให้ครูเกียรติยศฟังอย่างละเอียดตามความเป็นจริง บอกถึงวัตถุประสงค์และลักษณะการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งต้องใช้ในการสังเกตและการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ เป็นหลัก รวมถึงความจำเป็นในการที่ผู้วิจัยจะต้องเข้าไปอยู่ในสนามวิจัยเป็นเวลาอย่างน้อย 4 เดือน พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้มอบสำเนาโครงการวิจัยให้กับครูเกียรติยศไว้จำนวน 1 ชุด เพื่อเป็นการช่วยตอบคำถามบางประการที่ครูเกียรติยศอาจสงสัย ผู้วิจัยได้รับการต้อนรับและความร่วมมือจากครูเกียรติยศเป็นอย่างดีพร้อมยังช่วยนำผู้วิจัยไปพบผู้บริหารโรงเรียนแล้วชี้แจงเกี่ยวกับการมาของผู้วิจัยให้ทราบคร่าว ๆ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเข้าพบผู้บริหารโรงเรียนด้วยตนเองและแนะนำตัวขอความร่วมมือในการทำวิจัยอย่างไม่เป็นทางการซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดี

การปฏิบัติงานเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การสร้างความสัมพันธ์

1. ผู้วิจัยแนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการกับครูเกียรติยศในวันแรกพบเนื่องจากมีความคุ้นเคยกันเป็นการส่วนตัว ในระหว่างที่เก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าครูเกียรติยศมีภาระงานมาก จึงถือโอกาสอาสาช่วยเหลืองานบางอย่าง เช่น ช่วยสอนและดูแลชั้นเรียนแทน ในวันที่ครูเกียรติยศมีประชุม ช่วยตรวจงานการบ้านของนักเรียน ช่วยคุมสอบ เป็นต้น
2. ครูเกียรติยศ แนะนำผู้วิจัยกับนักเรียนว่าเป็นนักศึกษาปริญญาโทมาเก็บรวบรวมข้อมูลทำการวิจัย ช่วงแรกนักเรียนไม่ค่อยเชื่อ เพราะคิดว่าเป็นครูคนใหม่มากกว่า แต่ภายหลังเมื่อผู้วิจัยได้รู้จักและสนิทสนมกับนักเรียนมากขึ้นแล้วนักเรียนก็เข้าใจ และเชื่อถึงสถานภาพของผู้วิจัยตามความเป็นจริง วิธีการที่ช่วยทำให้นักเรียนมีความสนิทสนมเร็วขึ้นคือมีความเป็นกันเองกับนักเรียนทุกคน เมื่อถึงเทศกาลสำคัญเช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก ผู้วิจัยจะแจกของขวัญเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้นักเรียนและเมื่อนักเรียนฝึกซ้อมกิจกรรมทางวิชาการผู้วิจัยก็จะช่วยให้คำแนะนำปรึกษา

3. ผู้บริหารโรงเรียนทราบถึงสถานภาพของผู้วิจัยเป็นอย่างดีมาตั้งแต่ต้นและอนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในสนามวิจัยนั้น ในวันแรกของการเข้าสนามวิจัยผู้วิจัยได้เข้าไปรายงานตัวผู้บริหาร ได้ซักถามผู้วิจัยเกี่ยวกับรายละเอียดของการทำวิจัยซึ่งผู้วิจัยก็ได้อธิบายไปตามความเป็นจริง ตลอดระยะเวลาการทำวิจัยผู้บริหารโรงเรียนได้เข้ามาซักถามถึง การทำวิจัย ความคืบหน้าในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ มีความเป็นกันเองกับผู้วิจัยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

4. การเข้าถึงข้อมูลของเพื่อนครูในโรงเรียน ในวันแรกครูเกียรติยศได้แนะนำตัวให้ผู้วิจัยรู้จักกับครูทุกคนในช่วงพักรับประทานอาหาร ผู้วิจัยจึงใช้ช่วงเวลาก่อนรับประทานอาหารกลางวันในวันต่อ ๆ มา สร้างความสัมพันธ์สนทนาคู่กันกับเพื่อนคณะครู ซึ่งผู้วิจัยได้รับความสนใจและการต้อนรับจากคณะครูในโรงเรียนเป็นอย่างดี นอกจากนั้นผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น งานปีใหม่ งานวันเด็ก งานเลี้ยงวันเกิดผู้บริหาร โรงเรียนจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้บริหาร โรงเรียนและคณะครูเป็นอย่างดี ดังนั้นการเข้าถึงข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเปิดเผยสถานภาพ (overt role)

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ครูเกียรติยศและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยตนเอง

ขั้นตอนการสัมภาษณ์ แบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการ ได้แก่ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ศึกษาข้อมูล ประวัติของผู้ให้สัมภาษณ์ กำหนดนัดหมายเกี่ยวกับวัน เวลาและสถานที่สัมภาษณ์ เลือกประเภทการสัมภาษณ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และวัตถุประสงค์ เตรียมคำถามการสัมภาษณ์ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสัมภาษณ์ ซึ่งในการสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ และ สันทนาการกลุ่มนักเรียน ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นหลัก ส่วนในการสัมภาษณ์ผู้บริหาร โรงเรียนและเพื่อนครูในโรงเรียนผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและมีการนัดหมายล่วงหน้าทุกครั้ง

2. ขั้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการแนะนำตัวและบอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยบรรยากาศที่เหมาะสม สุภาพ พยายามสร้างความรู้สึกร่วมกันเอง

เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่รู้สึกรู้สีกว่าถูกซักถามมากเกินไป และเพื่อให้ได้ข้อมูลครบตามวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนและเพื่อนครูในโรงเรียนเป็นการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ เนื่องจากผู้บริหารมีภาระงานค่อนข้างมากก่อนที่ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ได้นัดหมายล่วงหน้า และชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ซึ่งผู้บริหารก็ให้ข้อมูลและความร่วมมือเป็นอย่างดี ในส่วนของเพื่อนครูเมื่อผู้วิจัยสนิทสนมคุ้นเคย ก็นัดหมายสัมภาษณ์เวลาล่วงหน้าในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น ตอนเที่ยงหลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จ ช่วงชั่วโมงว่าง หรือช่วงเย็นหลังเลิกเรียนซึ่งเพื่อนครูก็ให้ความร่วมมือและเต็มใจให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

การสัมภาษณ์นักเรียน ผู้วิจัยมีโอกาสดูคุยกับนักเรียนอย่างเต็มที่ในเวลาช่วงพักกลางวัน ในระหว่างที่นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่มในชั้นเรียน และเวลาหลังเลิกเรียนก่อนกลับบ้าน ซึ่งในการสนทนากลุ่มกับนักเรียนผู้วิจัยประสบปัญหานักเรียนทุกคนอยากให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ทุกคน ผู้วิจัยแก้ปัญหาโดยให้นักเรียนทุกคนเขียนความคิดเห็นลงในแบบสนทนากลุ่มก่อน แล้วบอกนักเรียนว่าจะสุ่มเอาระดับชั้นละ 10 คน นักเรียนก็เข้าใจและปฏิบัติตาม การสนทนากลุ่มจึงเรียบร้อยและได้ข้อมูลที่เพียงพอ

การสัมภาษณ์เพื่อนครูต่างโรงเรียน (โรงเรียนบ้านชำฝ้อ) จะเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ในวันหยุดราชการ เพราะเป็นวันหยุดที่ครูว่างจากการสอนแต่ครูมาทำงานที่โรงเรียนจึงสะดวกในการสัมภาษณ์เพราะได้ข้อมูลจากครูหลายคนซึ่งทุกคนก็ได้ให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์อย่างพอเพียง ส่วนการสัมภาษณ์แม่และพี่สาวของครูเกียรติยศ ผู้วิจัยได้ไปพบที่บ้านในวันหยุดราชการพร้อมกับครูเกียรติยศและได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติและอุปนิสัยส่วนตัวของครูเกียรติยศ

3. ขั้นการบันทึกการสัมภาษณ์ ก่อนที่ผู้วิจัยจะบันทึกการสัมภาษณ์จะมีการขออนุญาตทุกครั้ง ผู้วิจัยทำการบันทึกผลการสัมภาษณ์ทันทีในเครื่องบันทึกเสียง และทำการบันทึกลงแบบบันทึกการสัมภาษณ์ภายหลังจากเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง มีการทบทวนผลการสัมภาษณ์ตามความเหมาะสมรวมทั้งสรุปผลการสัมภาษณ์ทุกครั้งที่จะทำการสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต

การสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูเกียรติยศ ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในสังเกตผู้วิจัยใช้พื้นที่หลังห้องเป็นที่นั่งสำหรับการสังเกต เพราะสามารถมองเห็นพฤติกรรมทุกอย่างอย่างทั่วถึง และมีการบันทึกเสียงประกอบประกอบการสังเกตทุกครั้ง เพื่อทำการเก็บข้อมูลอย่างละเอียดทุกขั้นตอน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมการสอนของครูเกียรติยศในห้องเรียนแล้วในช่วงเวลาหลังเลิกเรียนและช่วงวันหยุดราชการ ผู้วิจัยได้มีโอกาสสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากการสอน เช่น การทำกับข้าว การพักผ่อน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูเกียรติยศกับผู้ปกครองนักเรียน ศิษย์เก่า ภารโรง เพื่อนครูต่างโรงเรียน ซึ่งการได้สังเกตพฤติกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงพฤติกรรมและการแสดงออกที่แท้จริงของครูเกียรติยศ และเป็นผลดีกับงานวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (document analysis) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นการหาร่องรอยหรือหลักฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนาตนเองของครูเกียรติยศ แหล่งเอกสาร ได้แก่ แฟ้มเอกสารการประเมินเกี่ยวกับครูเกียรติยศ แฟ้มผลงานทางวิชาการเพื่อเลื่อนและแต่งตั้งให้ดำรงอาจารย์ 3 เอกสารขอประเมินผลเพื่อเลื่อนวิทยฐานะ (ครูชำนาญการ) สมุดบันทึกผลการปฏิบัติงาน สมุดแบบฝึกหัดนักเรียน หลักฐานรูปภาพฯลฯ และทำการบันทึกผลการวิเคราะห์ลงแบบบันทึกข้อมูลการศึกษาเอกสาร

ตารางที่ 4 กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัย

ครั้งที่	ภารกิจ	แหล่งข้อมูล	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
1	- สร้างความคุ้นเคยกับครูเกียรติยศ - สังเกตสภาพแวดล้อมในโรงเรียน	ครูเกียรติยศ	- การสังเกต - การสัมภาษณ์สนทนา
2-6	- สังเกตพฤติกรรมในการจัดการเรียนการสอนของครูเกียรติยศ พฤติกรรมการตรวจงาน การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ - สัมภาษณ์พูดคุยกับครูเกียรติยศเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การสร้างแผนการเรียนรู้ - สังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานอื่น ๆ ของครูเกียรติยศนอกเหนือจากการสอน	ครูเกียรติยศ	- การสังเกต - การสัมภาษณ์สนทนา
7-8	- สังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนในชั้นเรียน และพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน - สัมภาษณ์นักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ การสอน และความรู้สึกที่มีต่อครูผู้สอน - สังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานอื่น ๆ ของครูเกียรติยศนอกเหนือจากการสอน	ครูเกียรติยศและนักเรียนที่เรียนในชั้นเรียน	- การสังเกต - การสัมภาษณ์สนทนา
9-12	- สังเกตการสร้างและการใช้สื่อการเรียนรู้อของครูเกียรติยศ - ตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับการสร้างและการใช้สื่อการเรียนรู้ของครู - สัมภาษณ์พูดคุยกับครูเกียรติยศและนักเรียนในเรื่องเกี่ยวกับการสร้างและการใช้สื่อการเรียนรู้ - สังเกตการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูเกียรติยศ - สัมภาษณ์พูดคุยกับครูเกียรติยศและนักเรียนในเรื่องการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ - สังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานอื่น ๆ ของครูเกียรติยศนอกเหนือจากการสอน	ครูเกียรติยศและนักเรียนที่เรียนในชั้นเรียน	- การสังเกต - การสัมภาษณ์สนทนา - การตรวจสอบเอกสาร

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ครั้งที่	ภารกิจ	แหล่งข้อมูล	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
13-14	- สัมภาษณ์พูดคุยกับครูเกียรติยศเกี่ยวกับ การปฏิบัติงานสอนและงานอื่น ๆ คุณลักษณะของครู - สังเกตพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานอื่น ๆ ของครูเกียรติยศนอกเหนือจากการสอน	ครูเกียรติยศ	- การสังเกต - การสัมภาษณ์สนทนา
15	- สังเกตและสัมภาษณ์ครูเกียรติยศ เพื่อ รวบรวมข้อมูลในการปฏิบัติงานและ คุณลักษณะของครู	ครูเกียรติยศ	- การสังเกต - การสัมภาษณ์สนทนา
16-18	- สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับครูเกียรติยศ คือ นักเรียน ผู้บริหารและเพื่อนครู เพื่อ รวบรวมข้อมูลในเรื่อง การปฏิบัติงาน และคุณลักษณะของครูเกียรติยศ และเป็น การตรวจสอบความตรงของข้อมูลอีกวิธี หนึ่งด้วย	ผู้ที่เกี่ยวข้องกับครู เกียรติยศ คือ นักเรียน ผู้บริหาร และเพื่อนครู	- การสัมภาษณ์สนทนา
19-20	- รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยัง บกพร่องอยู่	ครูเกียรติยศและ นักเรียนที่เรียนในชั้น เรียน รวมทั้งผู้ที่ เกี่ยวข้องกับครู เกียรติยศ คือ ผู้บริหารและเพื่อน ครูในโรงเรียน เพื่อนครูต่าง โรงเรียน (โรงเรียนบ้านชำฝ่อ) แม่และพี่สาวของครู เกียรติยศ	- การสังเกต - การสัมภาษณ์สนทนา - การตรวจสอบเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยมีการตรวจสอบในด้านความครบถ้วนของข้อมูล ความเป็นจริงของข้อมูลและ ความถูกต้องความน่าเชื่อถือของข้อมูล (valid and reliable) โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยการ ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ ด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลเดียวกันที่เก็บมาจากเวลา สถานที่ หรือบุคคลที่แตกต่างกัน ด้วยหลาย ๆ วิธีดังมีรายละเอียดดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล ซึ่งได้แก่แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล เป็นการตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูลว่า เมื่อเวลาต่างกัน สถานที่ต่างกัน และผู้ให้ข้อมูลต่างกัน ข้อมูลที่ได้มาจะเหมือนเดิมหรือไม่ เช่น ผู้วิจัยต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยจะสนทนากับการสร้าง แผนการจัดการเรียนรู้กับครูเกษียณแล้วเว้นไประยะหนึ่ง ในการเข้าสนามครั้งต่อ ๆ ไปเมื่อมี โอกาสผู้วิจัยจะสนทนาเรื่องการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคำถามเดิม เพื่อตรวจสอบ ความถูกต้องของข้อมูลว่า เมื่อเวลาเปลี่ยนไปข้อมูลยังเหมือนเดิมหรือไม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้ คำถามประเด็นเดียวกันกับบุคคลต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่าบุคคลต่าง ๆ ให้ ข้อมูลที่ตรงกันหรือไม่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีเก็บข้อมูล เป็นการใช่วิธีเก็บข้อมูลที่ต่างกัน เพื่อ รวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสามแบบ ประกอบกัน คือวิธีการสังเกต วิธีการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์จากเอกสาร

3. การตรวจสอบจากการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการกลับไปตรวจสอบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยว่า ผู้วิจัยมีการตีความถูกต้องหรือไม่ ผู้วิจัยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยหลังจากที่มีการเก็บรวบรวม ข้อมูลแล้วผู้วิจัยจะอ่านข้อมูลที่รวบรวมได้ให้ผู้ให้ข้อมูลฟัง เพื่อเป็นการตรวจสอบความเข้าใจ ระหว่างตัวผู้วิจัยและตัวผู้ให้ข้อมูลให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน

การจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่

ผู้วิจัยทำการแยกแยะข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และความคิดเห็นของผู้วิจัย ออกจากกันอย่างเป็นระบบ และนำมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูล พร้อมทั้งลงบันทึกวันที่ หากำสำคัญ ของเนื้อหาในทุกหมวดหมู่ พร้อมทั้งทำแผนผังเพื่อแสดงความสัมพันธ์ของข้อมูลแต่ละหมวดหมู่

วิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ ทั้งข้อมูลจากการสังเกต ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และ ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารจะเป็นข้อความบรรยาย นำมาวิเคราะห์สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และใช้ การวิเคราะห์เนื้อหาประกอบกัน และนำเสนอเป็นแบบพรรณนาความ โดยจัดหาข้อความหรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ มาใส่เพื่อสนับสนุนข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ จากนั้นให้ครูเกียรติยศ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในทุก ๆ ด้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลให้ตรงกัน

นำเสนอข้อมูล

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาความ ในหัวข้อ ประวัติชีวิต สภาพ ทั่วไปของโรงเรียนชุมชนบ้านวังจันทน์ และรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนทั้ง 6 ด้านของ ครูเกียรติยศให้ประธานกรรมการและคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง ของการวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง